

zicht van het intellectuele traject van Bouillard en overstijgt het daardoor de beperkingen van een normale biografie. [DRIES BOSSCHAERT]

The Witness of Bartholomew I: Ecumenical Patriarch, ed. W.G. Rusch, Grand Rapids/Cambridge, Eerdmans, 2013; 160 blz., \$ 22.–, ISBN 9780802867179.

Deze bundel werd uitgegeven ter ere van Bartholomew (geboren 1940 als Demetrios Archontonis), sinds 1991 Oecumenisch Patriarch van Constantinopel. In zeven capita wordt een sprekend beeld geschetst van deze kerkleider die door zijn milde openheid alle bestaande vooroordelen ten aanzien van orthodoxie logenstrafft. We ontmoeten in hem een theoloog met een brede blik, die niet schroomt fundamentalisten en fanatici ook in eigen kring te bekritisieren en zelfs ooit sprak over 'vroeg kerkvaders en kerkmoeders', wat allerminst vanzelfsprekend is voor een orthodoxe kerkleider. Mary Tanner beschrijft hoe Bartholomew sinds 1977 tot zijn verkiezing als Oecumenisch Patriarch leiding gaf aan Faith & Order (F&O), nauw betrokken was bij de *Apostolic Faith Study* en *Baptism, Eucharist and Ministry* ondersteunde. Ook na zijn verkiezing bleef hij geïnteresseerd in F&O, altijd vanuit een sterke eigen orthodoxe identiteit. In 1993 (5e Wereldconferentie F&O, Santiago de Compostela) gaf Bartholomew de afgevaardigden mee dat verschillen niet langer kerkscheidend mogen zijn, omdat eenheid in verscheidenheid een godsge Geschenk is. Tijdens de derde Europese Oecumenische Conferentie in Sibiu (2007) en ook in Busan (2013) toonde hij zijn warme oecumenische betrokkenheid. Anna Maria Agaard schetst zijn visie op Europa en zijn pleidooi voor aansluiting van Turkije bij de EU. Hoewel de orthodoxe minderheid wordt achtergesteld, de theologische opleiding in Halki in 1984 moest sluiten en Bartholomews positie als geestelijk wereldleider niet meer door de staat wordt erkend, peinst hij er niet over

zijn zetel, die al eeuwenlang in Istanbul/Constantinopel gevestigd is, te verplaatsen. Peter Bouteneff karakteriseert Bartholomew als de 'groene Patriarch' vanwege zijn focus op duurzaamheid. Joseph Small, voorbijgaand aan het feit dat de World Alliance of Reformed Churches (WARC) en Reformed Ecumenical Council (REC) in 2010 zijn opgegaan in World Communion of Reformed Churches (WCRC), beschrijft de reformato- risch/orthodoxe dialogen die cirkelen rond gezag en triniteit. Ronald Roberson bespreekt de rooms-katholiek/orthodoxe dialoog (*Balamand*), en Günther Gassmann de luthers/orthodoxe. Kortom, Bartholomew wordt gekenschetst als een echte bruggenbouwer. [MARGRIET GOSKER]

Towards a New Catholic Church in Advanced Modernity: Transformations, Visions, Tensions (Tilburg Theological Studies, 5), ed. S. Hellemans/J. Wissink, Berlin etc., LIT Verlag, 2012; 277 blz., € 29,90, ISBN 9783643902047.

Het sociologische uitgangspunt van deze bundel is de overgang die de westerse samenleving sinds 1960 doormaakt van de eerste of 'solide' moderniteit naar de 'geavanceerde', 'late' of 'liquide' moderniteit. De late moderniteit of de contemporaine cultuur wordt onder meer gekenmerkt door grote individuele keuzevrijheid, meervoudige identiteiten, doorgedreven consumptie en kleinere sociale eenheden ('netwerken'). De kernvraag die deze maatschappelijke transitie oproept, betreft haar impact op religie in het algemeen en de Rooms-Katholieke Kerk in het bijzonder: hoe gaat de katholieke kerk (het best) om met de veranderende context, met de nieuwe voorwaarden eigen aan de late moderniteit? Om de eigen invalshoek van de bijdragen in de bundel te begrijpen, is in het bijzonder het artikel van S. Hellemans – de eerste bijdrage – van belang. In uitdrukkelijk verzet tegen de secularisatietheorie weigert Hellemans religie en moderniteit tegenover elkaar te plaatsen: als een maat-